

Pečman, Rudolf

Muzikologie

In: *Slavica na Masarykově univerzitě v Brně : literární věda, jazykověda, historiografie, uměnovědy*. Dorovský, Ivan (editor). 2. dopl. a rozš. vyd. V Brně: Masarykova univerzita, 1993, pp. 90-95

ISBN 8021005890

Stable URL (handle): <https://hdl.handle.net/11222.digilib/126887>

Access Date: 28. 11. 2024

Version: 20220831

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

lita. Nicméně se podařilo i přes mnohé překotné změny učebních a vědeckovýzkumných plánů zachovat a v některých ohledech i rozšířit původní zaměření, jehož výsledky v oblasti etnografické slavistiky jsou částečně zřejmé z personálních hesel. V oblasti pedagogické práce, do níž byla celostátně závaznými učebními plány včleněna mimoevropská etnografie, zachovává si národopisná slavistika i nadále své výsadní postavení. Znalost tradiční lidové kultury slovanských národů i jejích proměn v přítomnosti se u posluchačů po léta upevňuje odbornými exkurzemi do zemí střední, jihovýchodní a východní Evropy, a to na Lužici (1972, 1980), do Polska včetně terénů kašubských a slovinských (1975, 1977, 1978, 1983), do Bulharska (1962, 1973, 1979), na Ukrajinu (1968, 1976, 1978, 1979, 1982, 1983), do Běloruska (1983), do Ruské federace včetně Kavkazu (1976, 1988), ale též k českým a slovenským národním menšinám v Maďarsku a Rumunsku (1971, 1979). Tyto cesty přibližují posluchačům problematiku studia lidové kultury slovanských národů mnohem pronikavěji, než pouhé katedrové výklady, a na základě bezprostředních poznatků terénních i muzejních jim umožňují snáze chápat i složité otázky etnogeneze a etnické historie, jakož i otázky vzájemných vztahů slovanských kultur a jejich vazeb ke kulturám neslovanských etnik. Nadto se sami pedagogičtí pracovníci obeznamují s výsledky současné slavistiky, zejména polonistiky a bulharistiky, u příležitosti individuálních studijních cest a účasti na četných vědeckých akcích. Udržují čilé styky s národopisci všech slovanských zemí a se slavisty z neslovanských států, sledují systematicky knižní i časopiseckou produkci a referují o ní zhusta v našem odborném tisku.

Bez nadsázky lze konstatovat, že si na národopisném pracovišti univerzity vydobyla slavistika pevné místo a těší se v přítomnosti dobré pověsti doma i v zahraničí. Tím obtížnější se však jeví úkol zachovat ji za krajně nepříznivých vnějších podmínek pro budoucnost po brzké generační výměně všech dosavadních členů pracoviště, jemuž se přes houževnatý odpor těch, kteří zadávali své vědecké, pedagogické i osobní morálce v letech tzv. normalizace, podařilo v lednu 1991 nabýt ztracené samostatnosti pod novým názvem Ústavu evropské etnologie.

Richard Jeřábek

MUZIKOLOGIE

V prvním svazku *Slavica na Univerzitě J. E. Purkyně v Brně* (s. 127 nn.) zdůraznili jsme plodný vliv zakladatele brněnské muzikologické školy, prof. dr. Vladimíra Helferta, na její slovanskou orientaci. Nová bádání, např. Miloše Jůzla (Helfertovo úsilí o založení Slovanské hudebněvědné společnosti, in: Vladimír Helfert v českém a evropském kontextu, Brno 1987, s. 96—99), posunují dosavadní stav našich znalostí; Helfert usiloval o vzájemné kontakty mezi slovanskými muzikology v době, kdy většina našich představitelů stavěla se k této otázce víc než vlažně (bylo to ve dvacátých letech).

Prapor nadšení pro slovanskou problematiku převzali Helfertovi žáci, zvláště prof. dr. Jan Racek, DrSc., a prof. dr. Bohumír Štědroň, DrSc. Do okruhu svých slovanských aktivit zahrnuli mj. život a dílo L. Janáčka, hudbu ruskou, sovětskou, polskou aj.

Generace Rackových a Štědroňových žáků (prof. dr. Jiří Vysloužil, DrSc., prof. dr. Rudolf Pečman, DrSc., doc. dr. Miloš Štědroň, CSc., doc. dr. Olga Settari, CSc., a doc. dr. Jiří Fukač, CSc.) obohacují slovanskou tematiku zejména v oblasti soustavného výzkumu života a díla Leoše Janáčka a hudebního dění na Moravě a v Brně (janáčkovský výzkum i otázky moravského a brněnského hudebního života jsou součástí státního vědeckého úkolu č. IX-7-2/05: „Morava v českých dějinách“. Slovanské aspekty promítají fakultní muzikologové do četných hudebněvědných kolokvií, konferencí a kongresů, např. při Mezinárodním hudebním festivalu v Brně (předseda: Jiří Vysloužil) nebo v rámci činnosti býv. Svazu českých skladatelů a koncertních umělců v Brně (předseda konferencí: Rudolf Pečman); vrcholem kolokviijních aktivit bylo uspořádání mezinárodního kongresu „Hudba slovanských národů a její vliv na evropskou hudební kulturu“ (Brno 1978). Pracovníci oddělení muzikologie se plně zapojili do příprav a realizace kongresu (Jiří Vysloužil jako jeho předseda, Rudolf Pečman jako editor rozsáhlého sborníku (42,80 AA), který r. 1981 vyšel v Brně péčí České hudební společnosti pro UNESCO); na kongresu činně vystupovali takřka všichni členové oddělení. Kongres navazoval na tradici slovansky orientovanou, jak se projevovala již ve třicátých letech na brněnské operní scéně, r. 1958 na festivalu a kongresu „Leoš Janáček a soudobá hudba“ a r. 1973 na festivalu „Musica Slavorum“ (vesměs v Brně).

Oblast zájmu o Janáčkovu dílo promítá se do mnoha okruhů. Na oddělení je soustředěna mj. — za předsednictví Jiřího Vysloužila — práce ediční rady nakladatelství Supraphon, Praha, a Bärenreiter-Verlag, Kassel — Basel — London — New York, tedy orgánu, který připravuje souborné kritické vydání Janáčkových děl (jako editor několika závažných janáčkovských titulů figuruje Miloš Štědroň); brněnští fakultní muzikologové připravují, navazující na helfertovskou tradici, několikadílňý monumentální projekt „Leoš Janáček. Život a dílo“, tedy janáčkovskou monografii, která bude koncipována na základě nejnovějšího bádání o L. Janáčkovi (zdůraznění Janáčkových vazeb se světem slovanským, zejména ruským a polským, bude tu samozřejmé); monografie je kolektivním dílem (Jiří Vysloužil — Miloš Štědroň — Jiří Fukač aj.). Produkce janáčkovských muzikologických titulů je u nás početná (všichni členové oddělení); nelze tu tudíž ani všechny studie a články o Janáčkovi vyjmenovávat, ač plným právem patří do oblasti slovanské hudby.

Všimněme si nyní — alespoň ve vši stručnosti — „slovanské“ orientace členů oddělení muzikologie alespoň poněkud podrobněji.

Prof. dr. Jiří Vysloužil, DrSc. (nar. 1924), býv. vedoucí katedry marxisticko-leninské estetiky a věd o umění, byl takřkajíc predestinován ke „slovanské“ a etnomuzikologické orientaci již během svých počátků. Věnoval se hudební folkloristice, v níž jej zajímala nejen janáčkovská a moravská problematika, nýbrž i otázky srovnávací. Když se začal hlouběji za-

bývat hudbou 20. století (srov. např. jeho spis *Hudobníci 20. storočia*, 1. vyd. Bratislava 1964, po němž následovalo rozšířené vydání druhé), logicky do svého díla zařadil i klíčové kapitoly o představitelích ruské, sovětské, polské, jihoslovenské aj. hudby. Z příprav na knize Aloise Hába (Praha 1974) vyplynul jeho zájem o problematiku hudební a umělecké avantgardy; i tu dovedl vykresat ze skromného materiálu např. studii Ivan Vysněgradskij. Kapitola ze zapomenutých hudebních avantgard (*Opus musicum I*, 1969, s. 36—40). Postupně se Vysloužil začal intenzívně věnovat i starší české hudbě; podařilo se mu mj. vysvětlit terminologickou stránku jevové podstaty naší hudby (např. ve studii *Musicologica Brunensia an der Schwelle des Jahres der tschechischen Musik 1974*, in: SPFFBU, XXIII, 1974, H 9, s. 7—26) a přispět k slovanskému pojetí L. Janáčka v řadě prací, např. ve stati *Zur Frage der mährischen und slawischen Volksidiome im Schaffen von Leoš Janáček* (in: *Bericht über den Internationalen musikwissenschaftlichen Kongress Bonn 1970*, s. 603—605). V roku brněnského festivalu *Musica Slavorum* (1973) pohotově informoval čtenáře *Rovnosti* o slovanské problematice; a to ve svém seriálu *Brno, město slovanských tradic v hudbě*. Jeho bádání v okruhu slovanských hudebních kultur vrcholilo během kongresu *Hudba slovanských národů* (viz výše). V citovaném sborníku z tohoto muzikologického setkání považuje kongres za příležitost k dialogu o vývojových předpokladech, o rozvoji a evropských parametrech hudby slovanských národů (*Avant le Dialogue sur la Culture Musicale des Slaves*, cit. sborník, s. 17—21); se zdarem se pak pokouší o typologii hudby Slovanů (*On Slavonic Music*, tamtéž, s. 25—36) a řeší aktuální otázky dnešních kulturních a uměleckých vztahů tvorby jednotlivých slovanských národů (*Réflexion actuelle sur la Musique Slave*, tamtéž, s. 539—542). O hudbě Slovanů publikoval Jiří Vysloužil řadu dalších studií a glos, též v zahraničí. Jako host zahraničních symposií (v Polsku, býv. Jugoslávii, býv. SSSR) i jako přednášeč na tamních ústavech akademií věd, vysokých škol apod. se zdarem usiluje o rozšiřování pracovních i lidských kontaktů s muzikologickými představiteli jednotlivých slovanských národů. V neposlední řadě dlužno jmenovat i Vysloužilovu aktivitu ve funkci vědeckého redaktora (spolu se sovětským muzikologem Lvem Ginzburgem vydal sborník statí českých a sovětských autorů: *Svazky, vztahy, paralely* (Brno 1973).

Prof. dr. Rudolf Pečman, DrSc. (nar. 1931) pokračuje ve své „slovanské“ orientaci, kterou rozvíjí od studentských let. Jeho zaměření k hudbě 18. století vede ho k některým studiím kontaktologické povahy. Tak např. zkoumá, jak ovlivnili skladatelé českých zemí Georga Friedricha Händela (*Georg Friedrich Händel und die Komponisten der böhmischen Länder im 18. Jahrhundert*, in: *Bericht über die internationale wissenschaftliche Konferenz „Georg Friedrich Händel — Persönlichkeit, Welt, Nachleben“*, Leipzig 1987, s. 223—226), nebo si všímá Telemannových vztahů k polské hudbě (*Telemann — znalec polské lidové hudby*, *Opus musicum V*, 1973, č. 4, kulér I—II); zajímá se o slovanské náměty v Beethovenových operních plánech (*Slawische Sujets in den Opernplänen L. v. Beethovens*, in: *Hudba slovanských národů* [. . .], Brno 1981, s. 353—363). Pokud se ponoří do problematiky vzniku národní hudby, řeší ji na pozadí české, slovanské

a evropské hudby (K problému národní hudby v Evropě a v českých zemích, *Opus musicum IX*, 1977, č. 1, s. 8—13). Opětovaně připomíná přínos českých hudebníků evropskému vývoji (Český přínos vývoji hudby 18. století, in: *Historická Olomouc a její současné problémy*, sv. V, Olomouc 1985, s. 359—367), zvažuje nosnost teorie slovanské hudby v českém národním obrození (Obrozenecké myšlenky o slovanském zpěvu, in: *Svazky, vztahy, paralely*, Brno 1973, s. 123—128) a neopomíjí ani slovenskou tematiku, např. ve studii *Estetické a tvorivé zážitky mladého Schneidra-Trnavského v čase jeho pôsobenia v Budapešti, Viedni a Prahe* (in: *Západné Slovensko 7*, Bratislava 1980, s. 233—235); jindy zase ukazuje, jak pojímal Zich otázku teorie slovenské hudby (Podněty Otakara Zicha k teorii slovenské lidové písně a slovenské národní hudby, in: *Česká a slovenská skladatelská tvorba vo vzájomnej kontinuite a ovplyvnení (1918—1983)*, Bratislava 1986, s. 67—73). Slovenskou problematiku nadhazuje na pozadí vzniku tzv. národních kultur 19. století (česky, rusky, anglicky a německy vyšla jeho stať *Slované a tzv. národní hudební kultury*, in: *Festival Musica Slavorum*, Brno 1973, s. 7—25) a zabývá se otázkami slovanské a české hudební interpretace, např. v člancích *Charakteristické rysy hudební interpretace slovanských národů* (in: *Hudba slovanských národů (...)*, Brno 1981, s. 395—400) nebo *Některé problémy české interpretace staré hudby* (in: *Janáčkiana '84*, Ostrava 1985, s. 81—88). Svě teoretické názory o interpretačních otázkách konfrontuje s názory praktiků (O komorní hudbě a jevech příbuzných s Moskevským klavírním triem, *Opus musicum VIII*, 1976, č. 1, s. 21—22). Sleduje i vzájemné vlivy v oblasti českého a ruského hudebního dění (K česko-ruským vztahům v hudbě, in: *Padesát vítězných let*, Brno 1973, s. 179—185) a akcentuje mezioborová hlediska při výkladu zespolečenštění umění (Tolstoj, Hostinský a socializace umění, in: *SPFFBU*, D 31, 1984, s. 95—99). Kriticky hodnotí pojetí sovětské hudby u Nejedlého (*Sovětská hudba očima Zdeňka Nejedlého*, in: *Janáčkiana '83*, Ostrava 1984, s. 82—87).

Doc. dr. Miloš Štědroň, CSc. (nar. 1942), skladatel a muzikolog, zaměřuje svou aktivitu do oblastí kompozice i hudební vědy. Jako skladatel píše mj. řadu děl se slovanskou tematikou. V kantátě *Bez knih jsou národy nahé* (1977) inspiroval se kulturním a literárním významem cyrilometodějské mise, památce velkého skladatele věnoval *Sekvenci na smrt Dmitrije Šostakoviče* (1975), za skladbu *Pláč Růženy Danielové z Hrubé Vrbky nad manželem v Osvětím* (spolu s Arnoštem Parschem) získal 1. cenu soutěže *Prix de musique folklorique* v Bratislavě r. 1975. Štědroň je jedním z profilovaných znalců a editorů janáčkovských (viz výše). Pro tisk připravil (spolu s doc. dr. Leošem Faltusem) několik závažných Janáčkových děl a editoval je v kritickém vydání. S L. Faltusem rekonstruoval Janáčkovu symfonii „Dunaj“ a objevil houslový koncert téhož autora „Putování dušičky“. Ve studii *Idea slovanské hudby a současnost*, která vyšla též rusky, anglicky a německy (in: *Festival Musica Slavorum*, Brno 1973, s. 27—47), všímá si otázky, která mohou slovanské národy obohatit vývoj hudby 19. a 20. století. Na pozadí vývoje hudby našeho věku promítá i Leoše Janáčka a jeho ryze slovanský přínos (*Janáček und der Expressionismus*, in: *SPFFBU*, H 5, 1970, s. 105—127), aby se posléze věnoval otázkám expre-

sionismu v hudbě slovanských národů (Slovanský expresionismus, in: *Hudba slovanských národů* [..], s. 187—190).

Doc. dr. Olga Settari, CSc. (nar. 1941), odborná pracovnice, věnuje pozornost otázkám česko-ruských styků v hudbě. Ve studii *Historická vzájemnost české a ruské hudební kultury* (in: *Sborník materiálů k 60. výročí VŘSR*, vydal MěV SČSP, Brno 1977, s. 66—72) shrnuje poznatky o vztazích obou kultur v minulosti i přítomnosti. V poslední době obohacuje svůj vědecký obzor o záběr česko-bulharský ve studii *Česko-bulharské styky v hudbě* (ve sborníku „1100 roků moravsko-bulharských vztahů“, Mikulov 1982).

Doc. dr. Jiří Fukač, CSc., (nar. 1936), vedoucí Ústavu hudební vědy a tajemník Kabinetu pro hudební lexikografii, věnuje se slovanské problematice od svých studentských let. Účinně zasahuje do oblasti janáčkovského bádání jako autor četných statí o L. Janáčkovi, jako editor jeho děl v souborném kritickém vydání (viz výše), spoluautor kolektivní monografie o tomto skladateli (viz výše) atd. Ve sborníku *Janáčkiana '78 a '79* (Ostrava 1980, s. 36—48) uveřejnil stať *Janáček a Východ*, kde podrobuje novým výkladům zejména Janáčkovy vztahy k ruské a polské hudbě a kultuře. Ve studii *Typologie der Beziehungen zwischen den Musikkulturen der slawischen Nationen* (in: *Hudba slovanských národů* (..), s. 53—59) provádí kritiku vědecké teorie tzv. kulturních okruhů. Opětovaně se vrací k typologii kulturních vztahů a vidí v jejím pevném uchopení jeden z hlavních úkolů hudebnědějinného bádání (Typologie česko-ruských hudebních vztahů jako úkol české a obecné hudební historiografie, in: *Česko-ruské a československo-sovětské vztahy v hudbě*, Ostrava 1981, s. 5 až 28). Zaměřuje pozornost i ke sféře jihoslovanských národů, když podává — spolu s Jitkou Brabcovou — nejen přehled, nýbrž i problémový pohled na československo-jihoslovanské styky v hudbě (*Problematika muzičko-kulturníh odnosa ČSSR — Jugoslavija*, in: *Zvuk* 1981, č. 4, s. 14—21). Již léta se J. Fukač věnuje otázkám hudby cyrilometodějského údobí a údobí Velké Moravy. Stať *Über den musikalischen Charakter der Epoche von Grossmähren* publikoval ve sborníku *Magna Moravia* (Praha 1965), k tematice se vrátil ve stati *Zu den Ergebnissen der Forschung über den musikalischen Charakter der Epoche Gross-Mährens* (in: *Anfänge der slawischen Musik*, Bratislava 1966), znovu svůj text přepracoval a publikoval v *Bulharsku* (*Velikomoravskata misija na Kiril i Metodij i zapadnoslavjanskata liturgija*, in: *Bargarska muzika* 34, 1983, č. 3, s. 104—111).

Slovansky orientovanou tematiku vzdělávají i dvě býv. aspirantky obořu „teorie a dějiny hudby“. První z nich, interní aspirantka oddělení muzikologie PhDr. Jitka Brabcová, CSc., vyšla ze své rigorózní práce o Štěpánu Bulantovi, českém skladateli působícím v Paříži a v Petrohradě, a rozšířila svůj badatelský záběr i k otázkám vzniku a rozvoje ruské opery v 18. století. O tom, kterak vytvářeli ruští i neruští skladatelé kateřinské doby rozmanité tvůrčí skupiny, pojednala Brabcová ve studii *Komponistengruppen in der Katherina-Epoche vor dem Werdegang der russischen Nationaloper* (in: *Studien zur Aufführungspraxis und Interpretation von Instrumentalmusik des 18. Jahrhunderts*, seš. 13, Blankenburg [Harz] 1980, s. 93—96) a soustředila pak zájem k libretistice prvých ruských oper (*Zu den Librettistik-Konzeptionen der ersten russischen Opern*, in: *Colloquium*

The Musical Theatre, Brno 1984, s. 108—113). — Problémy hudebně slavistické vzdělávala i sovětská interní aspirantka dr. Marina Melnikova, CSc. Zaměřila se hlavně k L. Janáčkově a jeho vztahům k ruské literatuře (zejména v jeho operách); Janáček ji přivedl k upřesnění pohledu na moravsko-ruské hudební kontakty — řešila je u vědomí dialektiky kontinuity a diskontinuity vývojového procesu těchto vztahů (K problému „ruské orientace“ hudby na Moravě, in: Morava v české hudbě, Brno 1985, s. 60 až 63). I metodicky, tj. v oblasti komparací muzikologických metod, nacházela Melnikova spojovací pásku mezi českou a ruskou, resp. sovětskou muzikologií. Ve stati Vladimír Helfert a Boris Vladimirovič Asafjev (in: Vladimír Helfert v českém a evropském kontextu, Brno 1987, s. 99—101) vidí spřízněná východiska obou muzikologů mj. v práci pro sociální, politický a kulturní pokrok.

Jak vidno, je práce členů oddělení muzikologie v oblasti tzv. hudební slavistiky velmi rozkošatělá. Rozvíjí se organicky, navazuje na plodnou tradici sahající až do dob první republiky, a skýtá i jiným badatelům ostatních slovanských národů — ale vůbec všem, kdo se zabývají slovanskou hudební tematikou — iniciativní podněty. Brněnská „hudební slavistika“ je poprávu vysoce oceňována doma i v zahraničí.

Rudolf Pečman

DĚJINY UMĚNÍ

Seminář dějin umění, v poslední době přejmenovaný na Ústav dějin umění, se od svého vzniku zaměřil na vědecké zkoumání a zpracování především dějin výtvarného umění na Moravě. Jim věnoval pozornost mezi dvěma světovými válkami již první profesor dějin umění na Masarykově univerzitě v Brně Eugen Dostál (1889—1943). Patřil k významným českým medievalistům a svou statí *Nový slezský epitaf*, připravenou pro sborník k šedesátým narozeninám opavského badatele E. W. Brauna, otevřel vědecký zájem semináře také o umění slezské, na které byla dlouho soustředěna slovanská studia oddělení. Ta rozvíjel pozdější Dostálův nástupce na univerzitě, ale i v oblasti výzkumu středověkého umění, Albert Kutal (1904—1974)). Už v letech 1935—1936 uspořádal, ještě jako zaměstnanec obrazárny Zemského muzea v Brně, výstavu gotického umění na Moravě a ve Slezsku a po válce napsal studii *Slezské umění a české země* pro sborník Slezsko, český stát a česká kultura, který vyšel v Opavě 1946. Počátkem padesátých let prováděl s asistenty a studenty semináře soupisy středověkého umění ve Slezsku, které ukončil edicí katalogů slezského středověkého sochařství a malířství ve Slezském sborníku XLVIII (1950) a IL (1951) a odbornou statí v témže sborníku LII (1954), nazvanou *K česko-slezským stykům v sochařství druhé poloviny 14. století*. Ke Slezsku se vzta-